

Staatsexamen HAVO 2025

tijdvak 1
donderdag 15 mei
09.00 – 10.00 uur

Maatschappijleer

College-examen schriftelijk

**Voor dit examen zijn maximaal 31 punten te behalen;
het examen bestaat uit 31 meerkeuzevragen.**

Beantwoord alle vragen op het antwoordblad.

Voor de vragen 1 t/m 4 gebruik je tekst 1 van het bronnenboekje. Deze tekst gaat over het publiceren van de inhoud van geluidsopnames in een artikel in het Algemeen Dagblad.

In Nederland gelden verschillende grondrechten.

- I Het recht op gelijke behandeling.
- II Het recht op vrije meningsuiting.
- III Het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer.
- IV Vrijheid van vergadering en vereniging.

1p 1 Welke grondrechten botsen met elkaar in tekst 1?

- A I en II
- B I en III
- C I en IV
- D II en III
- E II en IV

Stel dat het Algemeen Dagblad het niet eens is met de uitspraak van de rechtbank Amsterdam van 26 januari 2024.

1p 2 Bij welke instantie kan het Algemeen Dagblad dan in beroep gaan?

- A de kantonrechter
- B het gerechtshof
- C de Raad van State
- D de Hoge Raad

Stel dat de officier van justitie onderzoek wil doen naar de mogelijke omkoping door presentator Khalid Kasem. Een van de onderzoeksmethodes die de politie overweegt te gebruiken is het af luisteren van telefoongesprekken.

1p 3 Bij wie moet de politie toestemming vragen om een verdacht persoon af te luisteren?

- A de minister van Justitie
- B de rechter-commissaris
- C de voorzitter van de Hoge Raad
- D de voorzitter van het gerechtshof

Artikel 9 van de Grondwet luidt: *“Het recht tot vergadering en betoging wordt erkend, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet.”*

Artikel 20 van de Grondwet luidt: *“Nederlanders hier te lande, die niet in het bestaan kunnen voorzien, hebben een bij de wet te regelen recht op bijstand van overheidswege.”*

1p 4 Welke van de onderstaande uitspraken is juist?

- A Artikel 9 is een klassiek grondrecht en artikel 20 is een sociaal grondrecht.
- B Artikel 9 is een sociaal grondrecht en artikel 20 is een klassiek grondrecht.
- C Artikel 9 en 20 zijn beide klassieke grondrechten.
- D Artikel 9 en 20 zijn beide sociale grondrechten.

Voor de vragen 5 t/m 7 gebruik je tekst 2 van het bronnenboekje. Tekst 2 gaat over het dragen van een enkelband door een veroordeelde persoon.

De reclassering heeft een aantal taken.

- 1p 5 Welke van de onderstaande taken is een taak van de reclassering?
- A** Het begeleiden van de veroordeelde bij de opbouw van een leven zonder criminaliteit.
 - B** Het bieden van psychologische ondersteuning aan de slachtoffers van misdrijven.
 - C** Het onderzoeken van criminele activiteiten in de gemeenschap.
 - D** Het verlenen van medische zorg aan gedetineerden.
 - E** Het verstrekken van juridische bijstand aan veroordeelden.

Stel dat een verdachte door de rechter is veroordeeld tot 1 jaar gevangenisstraf waarvan 3 maanden voorwaardelijk.

- 1p 6 Hoe lang moet de verdachte dan in de gevangenis zitten?
- A** 1 jaar
 - B** 9 maanden
 - C** 6 maanden
 - D** 3 maanden

In Nederland bepaalt de rechter of een verdachte wel of niet schuldig is en welke straf de veroordeelde krijgt. In de Verenigde Staten hanteren ze juryrechtspraak.

- 1p 7 Welke van de volgende stellingen is juist als de jury een verdachte schuldig heeft verklaard?
- A** In de Verenigde Staten bepaalt de jury wat de straf gaat zijn van de veroordeelde.
 - B** In de Verenigde Staten bepaalt de jury samen met de rechter wat de straf gaat zijn van de veroordeelde.
 - C** In de Verenigde Staten bepaalt de rechter wat de straf gaat zijn van de veroordeelde.
 - D** In de Verenigde Staten bepaalt de officier van justitie wat de straf gaat zijn van de veroordeelde.

Nu volgen enkele vragen waarvoor je het bronnenboekje niet hoeft te gebruiken.

- 1p **8** Welke van de volgende uitspraken over meineed is juist?
- A** Meineed betekent dat een getuige weigert om te getuigen in de rechtbank.
 - B** Meineed betekent het afleggen van een valse verklaring onder ede.
 - C** Meineed wordt alleen bestraft als het leidt tot een onjuiste veroordeling van een verdachte.
 - D** Meineed is alleen strafbaar als het gaat om een getuigenis bij een misdrijf en niet bij een getuigenis van een overtreding.

Naast de hoofdstraffen kan de rechter ook bijkomende straffen opleggen. Bijvoorbeeld in het geval van een jong persoon die schuldig is bevonden aan het rijden onder invloed van alcohol.

- 1p **9** Welke van de volgende voorbeelden is een bijkomende straf?
- A** Een geldboete krijgen.
 - B** Het inleveren van het rijbewijs.
 - C** Het krijgen van een voorwaardelijke straf.
 - D** Het verrichten van een taakstraf, zoals het prikken van vuil op straat.

Naast de hoofdstraffen kan de rechter ook strafmaatregelen opleggen. Een voorbeeld hiervan is de terbeschikkingstelling (tbs).

- 1p **10** Wanneer wordt een terbeschikkingstelling opgelegd?
- A** Wanneer de dader hierom vraagt.
 - B** Wanneer de dader lijdt aan een psychiatrische stoornis met kans op herhaling.
 - C** Wanneer de rechter de maximumstraf voor het strafbare feit als onrechtvaardig beschouwt.
 - D** Wanneer het slachtoffer of de familie van het slachtoffer hierom vraagt.

Voor de vragen 11 t/m 16 gebruik je tekst 3 van het bronnenboekje. Tekst 3 gaat over de verschillen tussen soorten kabinetten.

In de Nederlandse staatsinrichting behoort een bepaalde macht bij bepaalde organen.

- 1p 11 Welke combinatie van macht en orgaan is juist?
- A bewindspersonen, uitvoerende macht, parlement
 - B kabinet, uitvoerende macht, ministerraad
 - C ministerraad, uitvoerende macht, volksvertegenwoordiging
 - D regering, rechtsprekende macht, premier

In de regels 24 t/m 27 van tekst 3 staat “Geen enkel kabinet kan optreden, zonder dat het zich vooraf heeft verzekerd van voldoende steun in de Kamer”.

- 1p 12 Hoe komt het dat in Nederland een coalitie gevormd moet worden met voldoende steun in de Tweede Kamer?
- A door de grote hoeveelheid belangengroepen in Nederland
 - B door de kiesdeler
 - C door de steun van de ambtenaren
 - D door het stelsel van evenredige vertegenwoordiging

Hieronder staan verschillende betrokkenen bij de kabinetsformatie genoemd.

	Stap 1	Stap 2	Stap 3
I	verkenner	informatuur	Tweede Kamer
II	formateur	verkenner	koning
III	Tweede Kamer	verkenner	informatuur
IV	koning	formateur	informatuur

- 1p 13 Welke volgorde van de stappen in de kabinetsformatie is juist?
- A volgorde I is juist
 - B volgorde II is juist
 - C volgorde III is juist
 - D volgorde IV is juist

In regel 16 van tekst 3 wordt het regeerakkoord genoemd.

Hieronder staan een aantal combinaties waarin omschrijvingen van zowel het regeerakkoord als de troonrede worden gegeven.

	Regeerakkoord	Troonrede
I	Belangrijkste doelstellingen en plannen van het regeringsbeleid.	Verantwoording van de uitgaven van de regering van het afgelopen jaar.
II	Overzicht van de ministers en hun ministeries.	Jaarlijkse toespraak geschreven door de koning.
III	Plan van de coalitie voor de komende vier jaar.	Plan van de regering voor het komende jaar.
IV	Presentatie van de plannen van alle fractievoorzitters.	Start van het parlementaire jaar.

- 1p 14 Welke combinatie van omschrijvingen van Regeerakkoord en Troonrede is juist?
- A combinatie I is juist
 - B combinatie II is juist
 - C combinatie III is juist
 - D combinatie IV is juist

De Tweede Kamer heeft een wetgevende en een controlerende taak. Om deze taken uit te kunnen voeren heeft ze een aantal rechten. Sommige rechten behoren tot de wetgevende taken, andere rechten behoren tot de controlerende taken van de Tweede Kamer.

	Wetgevende taak	Controlerende taak
I	recht van amendement recht van initiatief	recht van interpellatie recht van motie
II	recht van initiatief recht van interpellatie	recht van motie budgetrecht
III	recht van interpellatie budgetrecht	recht van enquête recht van motie
IV	recht van motie recht van amendement	recht van interpellatie vragenrecht

- 1p 15 Welke combinatie van taken en rechten van de Tweede Kamer is juist?
- A beschrijving I is juist
 - B beschrijving II is juist
 - C beschrijving III is juist
 - D beschrijving IV is juist

De Europese Unie heeft verschillende instellingen met verschillende bevoegdheden.

- 1p 16 Welke instelling van de Europese Unie heeft vergelijkbare bevoegdheden als de regering in Nederland?
- A het Europees Parlement
 - B de Europese Commissie
 - C de Europese Raad van Ministers
 - D de Raad van de Europese Unie

Voor de vragen 17 t/m 22 gebruik je tekst 4 van het bronnenboekje. Tekst 4 gaat over een plan van een politieke partij om een limiet in te stellen voor het online gokken.

In de regels 1 t/m 7 van tekst 4 staat dat fractievoorzitter Mirjam Bikker tijdens het debat over de begroting van het Ministerie van Justitie en Veiligheid een motie indiende.

- 1p 17 Welke omschrijving van een motie is juist?
- A Een diepgaand onderzoek naar de uitgaven van de regering.
 - B Een verzoek van de Tweede Kamer aan de minister om iets te doen.
 - C Een voorstel om tot wijziging van een wetsvoorstel te komen.
 - D Een verzoek van de minister aan de Tweede Kamer om iets te doen.
- 1p 18 Het indienen van een motie behoort bij:
- A de controlerende taak van de Eerste en de Tweede Kamer.
 - B de uitvoerende taak van de Eerste en de Tweede Kamer.
 - C de wetgevende taak van de Eerste en de Tweede Kamer.

Lees de regels 1 t/m 12 van tekst 4. De fractievoorzitter van de ChristenUnie Mirjam Bikker diende een motie in over de overkoepelende limiet voor alle onlinecasino's. Hieronder staan twee stellingen over de partijen die de motie van Mirjam Bikker steunen.

- I Er is steun van zowel linkse als rechtse partijen.
 - II Alle confessionele partijen in de Tweede Kamer steunen de motie.
- 1p 19 Welke stelling is juist of welke stellingen zijn juist?
- A I is juist en II is onjuist.
 - B II is juist en I is onjuist.
 - C Beide stellingen zijn juist.
 - D Beide stellingen zijn onjuist.

- In de regels 21 t/m 41 van tekst 4 speelt het Tweede Kamerlid Bikker een rol.
- 1p 20 Bij welke taak van de Tweede Kamer hoort deze rol van het Kamerlid Bikker?
- A de controlerende taak
 - B de medewetgevende taak
 - C de uitvoerende taak
 - D de wetgevende taak

In de regels 42 t/m 53 van tekst 4 komt minister Weerwind aan het woord. Hij is op dat moment minister in een demissionair kabinet.

- 1p 21 Een demissionair kabinet:
- A kan alle onderwerpen die controversieel verklaard zijn, bij wet regelen.
 - B kan geen controversiële beslissingen nemen, omdat het aftredend is.
 - C moet de lopende zaken afhandelen en er is geen ruimte voor het recht van interpellatie.
 - D zal in afwachting van een nieuw kabinet geen begrotingen indienen.

Het voorstel dat er een overkoepelende limiet gaat gelden voor alle onlinecasino's van de CU-fractievoorzitter past goed binnen de confessionele ideologie.

- 1p 22 Welke opmerking over de confessionele ideologie is juist?
- A Bij de confessionelen wordt grote waarde gehecht aan het maatschappelijke middenveld en het gezin.
 - B De confessionelen zijn voor een actieve overheid op basis van hun waarde gelijkwaardigheid.
 - C Met de liberalen zijn confessionelen voor een overheid die ingrijpende maatregelen wil voor vrije tijd en jongeren.
 - D Net als de sociaaldemocraten steunen de confessionelen voorstellen die uitgaan van een passieve overheid.

Voor de vragen 23 t/m 26 gebruik je tekst 5 van het bronnenboekje. Tekst 5 gaat over de onderkant van de Nederlandse arbeidsmarkt. Mensen die onder slechte omstandigheden werk verrichten. De journalist Jeroen van Bergeijk ging de afgelopen jaren incognito aan de slag bij verschillende soorten bedrijven.

Bij sociale ongelijkheid is er sprake van ongelijke verdeling van kennis en/of financiële middelen en/of politieke macht.

- 1p 23 In welke regels van tekst 5 is er een vorm van sociale ongelijkheid te herkennen?
- A in de regels 1 t/m 8
 - B in de regels 15 t/m 26
 - C in de regels 30 t/m 36
 - D in de regels 47 t/m 52

In de regels 12 en 13 van tekst 5 staat dat de veiligheidsvoorschriften op het werk lang niet altijd worden gevolgd. Die veiligheid is bij wet geregeld.

- 1p 24 Welke wet regelt de veiligheid op het werk?
- A De grondwet, want hierin staan alle individuele vrijheidsrechten die voor alle personen in Nederland gelden.
 - B De Wet Inkomen en Arbeid, want hierin wordt de bestaanszekerheid van de werknemers in Nederland geregeld.
 - C De Wet op de Arbeidsomstandigheden, want deze beschermt de werknemers tegen beroepsrisico's.
 - D De ziektewet, want deze wet zorgt ervoor dat alle werknemers in Nederland medische zorg kunnen krijgen.

In tekst 5 wordt regelmatig de positie van werknemers benadrukt. In Nederland kunnen werknemers zich organiseren in belangenorganisaties.

- 1p 25 Welke belangenorganisatie komt op voor de belangen van de werknemers?
- A AWWN
 - B CNV
 - C MKB-Nederland
 - D VNO-NCW

Tekst 5 gaat over de misstanden op de arbeidsmarkt.

- 1p **26** Bij welk onderwerp van maatschappijleer is het onderwerp van tekst 5 het best te plaatsen?
- A** Bij de pluriforme samenleving, want het onderwerp van tekst 5 behandelt de positie van gastarbeiders.
 - B** Bij de parlementaire democratie, want in tekst 5 is sprake van individuele misstanden die op de agenda van het parlement staan.
 - C** Bij de rechtsstaat, want in tekst 5 worden overduidelijk politieke mensenrechten geschonden.
 - D** Bij de verzorgingsstaat, want in tekst 5 wordt een duidelijke beschrijving van werkomstandigheden gegeven.

De volgende vragen gaan over werknemers met een arbeidsbeperking. Het gaat om verbeteringen in hun cao. Voor de vragen 27 t/m 29 gebruik je tekst 6 van het bronnenboekje.

Het protest van de mensen met een arbeidsbeperking richt zich op de verbetering van de cao.

- 1p **27** Welke partijen maken afspraken over een dergelijke cao?
- A** werkgevers, werknemers en overheid
 - B** werkgevers en werknemers
 - C** werkgevers en overheid
 - D** werknemers en overheid

De vicevoorzitter Kitty Jong van de FNV stelt in de regels 15 t/m 25 van tekst 6 dat een loonsverhoging de mensen 'redt van de armoede'. In 1983 is de Nederlandse grondwet uitgebreid met een aantal sociale rechten.

- 1p **28** Welke sociale rechten zijn sinds 1983 opgenomen in de grondwet?
- A** recht op bestaanszekerheid, recht op huisvesting en vrijheid van vergadering
 - B** recht op gezondheidszorg, recht op huisvesting en vrijheid van meningsuiting
 - C** recht op gezondheidszorg, recht op werk en vrijheid van meningsuiting
 - D** recht op huisvesting, recht op werk en recht op bestaanszekerheid
 - E** recht op huisvesting, recht op werk en vrijheid van vergadering

In 1982 werd door vertegenwoordigers van de drie belangrijkste politieke stromingen overeenstemming bereikt over het opnemen van een aantal sociale rechten in de grondwet. In de jaren 80 van de 20e eeuw was een drietal politieke stromingen dominant in Nederland.

- 1p **29** Welke drie politieke stromingen waren toen dominant?
- A** christendemocratie, liberalisme, populisme
 - B** christendemocratie, liberalisme, sociaaldemocratie
 - C** ecologisme, liberalisme, sociaaldemocratie
 - D** feminisme, populisme, sociaaldemocratie

In de volgende vragen komen standpunten over bestaanszekerheid in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen 2023 van verschillende politieke partijen aan bod. Voor de vragen 30 en 31 gebruik je tekst 7 van het bronnenboekje.

1p **30** Het standpunt van de politieke partij I hoort bij:

- A** ChristenUnie
- B** D66
- C** Partij voor de Dieren
- D** PVV
- E** VVD

1p **31** Het standpunt van de politieke partij II hoort bij:

- A** CDA
- B** D66
- C** PVV
- D** SGP
- E** SP
- F** VVD